

Χωροκατακτητικά ξένα είδη

Φύση και βιοποικιλότητα

Ηράκλειο
(*Heracleum mantegazzianum*)

- Τα χωροκατακτητικά είδη συνιστούν σοβαρή και ταχέως επιδεινούμενη απειλή για τη φυσική βιοποικιλότητα στην Ευρώπη.
- Τα φυτά και τα ζώα που εισέρχονται σε νέους, ξένους βιοτόπους, μπορούν να καταπιézουν τη φυσική χλωρίδα ή πανίδα και να βλάψουν το περιβάλλον. Οι εν λόγω οργανισμοί είναι γνωστοί ως «χωροκατακτητικά είδη».
- Έχουν επίσης κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις, για παράδειγμα στην υγεία του ανθρώπου, την αλιεία, τη γεωργία και την παραγωγή τροφίμων.
- Η ανάπτυξη του εμπορίου, του τουρισμού και της μεταφοράς εμπορευμάτων μεταξύ των συνόρων έχει επιταχύνει το ρυθμό εξάπλωσής τους.
- Σήμερα, η Ευρωπαϊκή Ένωση δαπανά τουλάχιστον 12 δισεκατομμύρια ευρώ ετησίως για τον έλεγχο των χωροκατακτητικών ειδών και τις καταστροφές που προκαλούν.
- Η ΕΕ υπέβαλε πρόσφάτως προτάσεις για μια ευρωπαϊκή στρατηγική καταπολέμησης των χωροκατακτητικών ειδών.
- Η έγκαιρη ανίχνευση είναι ζωτικής σημασίας: είναι πολύ πιο εύκολο και οικονομικά αποδοτικό να αντιμετωπιστούν τα εισερχόμενα είδη πριν εγκατασταθούν σε μια περιοχή.
- Η αύξηση της ευαισθητοποίησης του κοινού σχετικά με τα χωροκατακτητικά είδη είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την επιτυχία της προσπάθειας αυτής.

φύση

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ
ΕΠΙΤΡΟΠΗ

περιβάλλον

Γεγονός 1: Τα χωροκατακτητικά είδη αντιπροσωπεύουν απειλή για τη βιοποικιλότητα της Ευρώπης

Η χλωρίδα και η πανίδα της Ευρώπης εξελίσσονται εδώ και εκατομμύρια χρόνια. Οι οροσειρές, οι θάλασσες και τα ποτάμια έχουν ξεχωριστούς πληθυσμούς και επιτρέπουν την ευδοκίμηση τεράστιου εύρους βιοποικιλότητας. Ωστόσο, η διεύρυνση του διεθνούς εμπορίου και η γενίκευση των ταξιδιών έχει καταργήσει τα σύνορα αυτά σε παγκόσμια κλίμακα, φέρνοντας τα διάφορα είδη σε άμεση επαφή μεταξύ τους.

«Τα χωροκατακτητικά είδη συνιστούν μείζονα απειλή για τη βιοποικιλότητα. Δεδομένου ότι τα είδη αυτά εγκαθίστανται και εξαπλώνονται γρήγορα, τα μέτρα που μπορεί να λάβει κάθε κράτος μέλος χωριστά δεν φέρνουν αποτελέσματα εάν οι γειτονικές χώρες δεν λάβουν τα δέοντα μέτρα ή αντιδράσουν ασυντόνιστα. Οι οικολογικές, οικονομικές και κοινωνικές συνέπειες της διάδοσης των χωροκατακτητικών ειδών για τις χώρες της ΕΕ είναι σοβαρές και επιβάλλεται να υπάρξει εναρμονισμένη απάντηση.»

Σταύρος Δήμος, Επίτροπος Περιβάλλοντος ΕΕ

Με αυτόν τον τρόπο δημιουργείται ανταγωνισμός για τα πολύτιμα τρόφιμα και τους βιοτόπους. Παρότι τα ιθαγενή είδη είναι ανθεκτικά στους τοπικούς επιβλαβείς οργανισμούς ή ασθένειες, συχνά έχουν λίγες ή μηδενικές φυσικές άμυνες ενάντια σε ξένους οργανισμούς και, επομένως, μπορεί κυριολεκτικά να εξαλειφθούν. Ομοίως, τα ζώα ή τα έντομα που παραμένουν υπό τον έλεγχο των αρπακτικών του περιβάλλοντός τους, μπορούν να αναπαραχθούν γρήγορα και να κατακλύσουν ένα καινούριο περιβάλλον όταν απουσιάζει ο εν λόγω έλεγχος. Η θεωρία της φυσικής επιλογής του Δαρβίνου αποκάλυψε τον τρόπο με τον οποίο τα ισχυρότερα είδη καταφέρνουν να επικρατήσουν για εκατοντάδες ή χιλιάδες χρόνια. Ωστόσο, η σύγχρονη κινητικότητα παρεμβαίνει στην εν λόγω διαδικασία εξέλιξης φέρνοντας σε επαφή ανταγωνιστικά είδη με πρωτόγνωρους και τεχνητούς ρυθμούς.

Τα χωροκατακτητικά είδη (ΧΕ), επίσης γνωστά και ως χωροκατακτητικά ξένα είδη ή χωροκατακτητικά μη ιθαγενή είδη, απαντούν σε όλα τα μεγέθη και σχήματα. Τα περισσότερα μη ευρωπαϊκά είδη που εισήχθησαν σκοπίμως είναι διεθνούς προέλευσης, συμπεριλαμβανομένων των δέντρων και καλλιεργειών που είναι πιο ανθεκτικά ή αναπτύσσονται γρηγορότερα, των διακοσμητικών φυτών κήπου ή των ζώων συντροφιάς. Αυτά μπορεί να μην δημιουργούν πρόβλημα μέχρις ότου διαφύγουν ή ελευθερωθούν στη φύση. Άλλα ανεπιθύμητα ξένα είδη έχουν εισαχθεί τυχαία, για παράδειγμα, ως «λαθρεπιβάτες» παγιδευμένοι σε αερομεταφερόμενα ή θαλασσίως μεταφερόμενα εμπορευματοκιβώτια, ή όπως τα καρκινοειδή που μεταφέρονται στα κύπη των πλοίων.

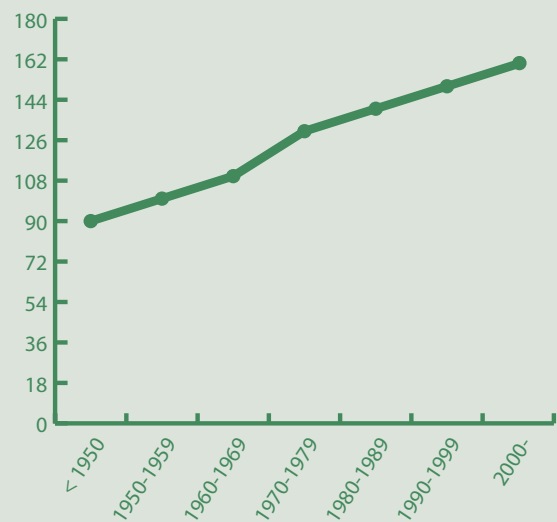
Γεγονός 2: Η υγεία μας διατρέχει κίνδυνο

Τα χωροκατακτητικά είδη συνιστούν επίσης απειλή για τον άνθρωπο. Το ασιατικό κουνούπι-τίγρης έφτασε στην Ευρώπη μέσω του εμπορίου μεταχειρισμένων ελαστικών αυτοκινήτων. Είναι φορέας τουλάχιστον 22 ιών, συμπεριλαμβανομένου του δάγγειου πυρετού. Η κλιματική αλλαγή είναι πιθανόν να ευνοήσει την εξάπλωσή του προς Βορρά. Ξένα είδη φυτών, όπως το ηράκλειο, προκαλούν αλλεργίες, δερματικούς ερεθισμούς και εγκαύματα. Τα χωροκατακτητικά είδη έχουν μάλιστα συνδεθεί με τη διάδοση ιών όπως ο ιός της γρίπης και ο HIV.

Γεγονός 3: Τα χωροκατακτητικά είδη έχουν οικονομικό κόστος

Το 2008, το κόστος για τον έλεγχο των χωροκατακτητικών ειδών και την αποκατάσταση της βλάβης που προκαλούν σε όλη την ΕΕ εκτιμήθηκε σε 9,6-12,7 δισεκατομμύρια ευρώ. Ωστόσο, πρόκειται σαφώς για υπτίμηση, δεδομένου ότι πολλές χώρες μόλις τώρα αρχίζουν να υπολογίζουν το σχετικό κόστος. Τα κονδύλια του προγράμματος LIFE επενδύονται και σε σχέδια για την αντιμετώπιση των χωροκατακτητικών ειδών. Από το 1992, η ΕΕ έχει δαπανήσει περισσότερα από 38 εκατομμύρια ευρώ σε 180 έργα, εντός και εκτός του δικτύου προστατευόμενων περιοχών Natura 2000. Συγκριτικά, οι ΗΠΑ εκτιμούν ότι δαπανούν περίπου 80 δισεκατομμύρια ευρώ ετησίως για την καταπολέμηση των βιολογικών εισβολέων.

Σωρευτικός αριθμός ειδών

Εγκατάσταση σε πανευρωπαϊκό επίπεδο των επιβλαβέστερων χωροκατακτητικών ξένων ειδών που απειλούν τη βιοποικιλότητα. Πηγή: ΕΟΠ, 2007.

Ισπανικός γυμνοσάλιαγκας
(*Arion lusitanicus*)

Συστήματα έγκαιρης προειδοποίησης και ενημέρωσης

DAISIE

Το DAISIE (*Καταγραφή των ξενικών χωροκατακτητικών ειδών για την Ευρώπη*) είναι ένα έργο που στηρίζεται από ερευνητικούς πόρους της ΕΕ και το οποίο συγκεντρώνει δεδομένα για τους βιολογικούς εισβολείς σε όλη την Ευρώπη. Στον δικτυακό του τόπο παρατίθενται λεπτομέρειες για 10.822 ξένα είδη που έχουν εισβάλει έως τώρα στην ύπαιθρο, στις πλωτές οδούς και στο θαλάσσιο περιβάλλον της Ευρώπης. Μια διεθνής ομάδα από 1657 εμπειρογνώμονες ενημερώνει διαρκώς τη βάση δεδομένων.

Το DAISIE περιλαμβάνει έναν αλφαβητικό κατάλογο των χειρίστων εισβολέων, με αναλυτικούς χάρτες για τον εντοπισμό τους.

<http://www.europe-aliens.org/>

ALARM

Το ALARM (*Εκτίμηση των κινδύνων μεγάλης κλίμακας για τη βιοποικιλότητα με ελεγχμένες μεθόδους*) διεξάγει έρευνες για τους τρόπους με τους οποίους οι βιότοποι υποκύπτουν στους εισβολείς, βοηθώντας να προβλεφθούν οι περιοχές που μπορεί να απειληθούν στο μέλλον. Μια άλλη μελέτη εντόπισε τις έξι κύριες «οδούς εισαγωγής» που ακολουθούν τα εισερχόμενα είδη: εκούσια ελευθέρωση, διαφυγή, ακούσια πρόσμιξη, «λαθρεπιβίβαση», διάδρομοι (κατά μήκος οδών, καναλιών, κλπ.) και μη υποβοηθούμενη εισαγωγή (φυσική διάδοση).

ALARM : <http://www.alarmproject.net>

Γεγονός 4 : Ο αριθμός των χωροκατακτητικών ειδών στην Ευρώπη αυξάνεται

Ο κατάλογος του DAISIE παραθέτει 10.822 μη ιθαγενή είδη στην Ευρώπη. Παρότι δεν είναι όλα χωροκατακτητικά, εκτιμάται ότι περίπου 10-15% αυτών είναι εν δυνάμει επικίνδυνα για την ευρωπαϊκή βιοποικιλότητα.

Ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Περιβάλλοντος (ΕΟΠ) έχει καταρτίσει έναν κατάλογο με τα 163 χειρίστα χωροκατακτητικά ξένα είδη που απειλούν τα οικοσυστήματα στην Ευρώπη. Από το 1950, εγκαθίστανται περισσότερα από ένα είδη ανά έτος, ενώ ο ρυθμός αυτός δεν φαίνεται να μειώνεται.

Η πλειονότητα των χωροκατακτητικών ειδών προέρχονται από τη Βόρεια Αμερική και την Ασία. Αξιοσημείωτος όμως είναι και ο αριθμός των ειδών που προέρχονται από ένα τμήμα της Ευρώπης και μεταφέρονται σε ένα άλλο. Η ενιαία αγορά και η ελεύθερη διέλευση των συνόρων της ΕΕ συντηρούν τη ροή αυτή.

Υπάρχουν πολλά τέτοια παραδείγματα:

- Η **πασχαλίτσα αρλεκίνος** προέρχεται από την Ασία και συνιστά θανάσιμη απειλή για τις ιθαγενείς πασχαλίτσες του ΗΒ, καθώς και για τις πεταλούδες και άλλα έντομα.
- Ο «**γυμνοσάλιαγκας δολοφόνος**», ιθαγενές είδος της ιβηρικής χερσονήσου, έχει διαδοθεί σε όλη την Ευρώπη. Εμφανίζει ανοσία στα μέτρα ελέγχου και τρέφεται με πιο αδύναμα είδη γυμνοσάλιαγκα.
- Το **μύδι του είδους Dreissena polymorpha**, το οποίο μεταφέρεται με το υδάτινο έρμα των πλοίων, μολύνει τις σωληνώσεις και τις πλωτές οδούς.
- Το **ιαπωνικό πολύγονο**, το οποίο εισήχθη από την Ασία τον 19ο αιώνα ως διακοσμητικό φυτό, έκτοτε έχει εισβάλει στη γαλλική ύπαιθρο.
- Ο **μυοκάστορας** και ο **μοσχόμυς**, που εισήχθησαν από την Αμερική για το δέρμα τους, είναι πλέον ανεξέλεγκτα στην Ευρώπη, προκαλώντας ζημιές σε κανάλια και αντιπλημμυρικά συστήματα.

Γεγονός 5 : Η ΕΕ αναλαμβάνει δράση

Το πρόγραμμα δράσης για την ποικιλότητα 2006 της ΕΕ υπογράμμισε το πρόβλημα των χωροκατακτητικών ειδών, η δε ενδιάμεση επισκόπηση προόδου προσδιόρισε την επιτακτική ανάγκη για μια ευρωπαϊκή στρατηγική. Επί του παρόντος, ορισμένα μέρη της Ευρώπης έχουν θεσπίσει νόμους και προγράμματα για τον σκοπό αυτό, άλλα όμως κράτη μέλη δεν διαθέτουν ανάλογη εθνική νομοθεσία ή σχέδια. Τα αποσπασματικά μέτρα δεν θα έχουν αποτέλεσμα. Μέχρι πρότινος έλειπε η κοινή προσέγγιση. Ως εκ τούτου, το 2008, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσε ανακοίνωση προς τη χάραξη στρατηγικής της ΕΕ για τα χωροκατακτητικά είδη.

Είναι διεθνώς αποδεκτό ότι το πρόβλημα απαιτεί μια προσέγγιση τριών βημάτων:

- Η **πρόληψη** είναι η οικονομικότερη και βέλτιστη προσέγγιση, η οποία συνεπάγεται αυστηρότερους μεθοριακούς ελέγχους και ανταλλαγή πληροφοριών σε περιφερειακό, εθνικό και διεθνές επίπεδο. Η εφαρμογή της σύμβασης για το υδάτινο έρμα θα αντιμετώπιζε ορισμένα από τα προβλήματα.
- Μετά την εγκατάσταση των χωροκατακτητικών ειδών, το πλέον αποτελεσματικό μέτρο είναι η **εξάλειψη**. Προκειμένου να καλυφθούν μεγάλες εκτάσεις, η εν λόγω δράση απαιτεί κεντρικό συντονισμό και χρηματοδότηση.
- Αν η εξάλειψη δεν είναι εφικτή, απαιτούνται **συγκράτηση** και μακροπρόθεσμος έλεγχος προκειμένου να διακοπεί η περαιτέρω εξάπλωση των χωροκατακτητικών ειδών. Οι τοπικές αρχές βρίσκονται συχνά στην πρώτη γραμμή όταν πρόκειται για την αντιμετώπιση των προβλημάτων και, επομένως, χρειάζονται υποστήριξη.

Γκρι σκίουρος
(*Sciurus carolinensis*)

Γεγονός 6 : Η έγκαιρη ανίχνευση είναι ζωτικής σημασίας

Παρότι δεν είναι όλα τα ξένα είδη επιβλαβή, η αρχή της προφύλαξης υπαγορεύει ότι όλα τα εισερχόμενα είδη πρέπει να ανιχνεύονται, καθώς και ότι οι αρχές είναι υποχρεωμένες να είναι έτοιμες να ανταποκριθούν γρήγορα και να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα. Η έγκαιρη ανίχνευση και η ταχεία ανταπόκριση είναι οικονομικά αποδοτικότερες και έχουν περισσότερες πιθανότητες επιτυχίας από την ανάληψη δράσης μετά την εγκατάσταση ενός είδους.

Πληροφορίες και ερευνητικές πρωτοβουλίες όπως τα DAISIE, ALARM και NOBANIS διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη συστημάτων έγκαιρης προειδοποίησης για τα χωροκατακτητικά ξένα είδη.

Γεγονός 7 : Η συμμετοχή του κοινού είναι απαραίτητη

Η αύξηση της ευαισθητοποίησης σχετικά με τα χωροκατακτητικά είδη συνιστά σημαντικό στοιχείο της προσπάθειας αυτής. Πρόσφατα η Επιτροπή διενήργησε δημόσια διαβούλευση η οποία συγκέντρωσε 880 απαντήσεις, τα τρία τέταρτα των οποίων προήλθαν από ιδιώτες.

Η έρευνα αποκαλύπτει τη διαδεδομένη υποστήριξη των δράσεων σε επίπεδο ΕΕ. Περίπου 91 % των συμμετεχόντων συμφώνησαν ότι είναι επιτακτική ανάγκη να ληφθούν νέα μέτρα για την πρόληψη της εξάπλωσης των εν λόγω οργανισμών. Εννέα στους δέκα τέθηκαν υπέρ ενός ευρωπαϊκού συστήματος έγκαιρης προειδοποίησης, ενώ 86 % θεώρησαν ότι τα κράτη μέλη πρέπει να υποχρεώνονται από τον νόμο να λαμβάνουν μέτρα. Οι περισσότεροι συμμετέχοντες (90%) θεώρησαν την έλλειψη ευαισθητοποίησης του κοινού ως εμπόδιο, έκριναν δε ότι είναι σημαντικό να ενισχυθεί η πληροφόρηση σχετικά με το εν λόγω θέμα (77%). Κατά την ανάπτυξη της πολιτικής της ΕΕ λαμβάνει υπόψη αυτά τα αποτελέσματα.

Γεγονός 8 : Είναι καιρός για μια ολοκληρωμένη στρατηγική

Επί του παρόντος, η Επιτροπή εκπονεί μια ευρωπαϊκή στρατηγική η οποία λαμβάνει υπόψη τα σχόλια στις προτάσεις της και αναμένεται να είναι έτοιμη το 2011. Υπάρχει μια πλειάδα επιλογών: από τη «διατήρηση της υφιστάμενης κατάστασης» μέχρι την καλύτερη υλοποίηση ή προσαρμογή της ισχύουσας κοινοτικής νομοθεσίας, ή την ανάπτυξη μιας νέας, ολοκληρωμένης προσέγγισης.

Στο μεταξύ, γίνονται κινήσεις για τη δημιουργία ευρωπαϊκού συστήματος έγκαιρης προειδοποίησης και ενημέρωσης, το οποίο θα αποτελέσει ένα σημαντικό βήμα προς τα εμπρός.

Η ανάληψη δράσεων σε επίπεδο ΕΕ μπορεί να συμβάλει καθοριστικά στη μείωση της διάδοσης χωροκατακτητικών ειδών. Τα νησιά σε γενικές γραμμές, αλλά ιδιαίτερα εκείνα που ανήκουν στα ευρωπαϊκά υπερπόντια εδάφη, έχουν πλούσια βιοποικιλότητα. Εντούτοις, τα νησιωτικά είδη είναι, ταυτόχρονα, ιδιαίτερα ευάλωτα. Τον προηγούμενο αιώνα, η βιοποικιλότητα των νησιών, η οποία αναπτύχθηκε σε μεγάλο βαθμό χωρίς την επίδραση ανταγωνισμού, δέχθηκε έντονες πιέσεις από τα χωροκατακτητικά είδη. Από τα 724 καταγεγραμμένα είδη ζώων που έχουν εξαφανιστεί τα τελευταία 400 χρόνια, τα μισά περίπου ήταν νησιωτικά είδη. Τα τελευταία χρόνια δεν αποδίδεται η δέουσα προσοχή στα υπερπόντια εδάφη, αλλά το 2008 η γαλλική προεδρία της ΕΕ εγκαινίασε μια διεθνή πρωτοβουλία για να αλλάξει η κατάσταση αυτή. Στις εν λόγω περιοχές, συγκριτικά χαμηλές επενδύσεις θα μπορούσαν να φέρουν σημαντικά αποτελέσματα.

Γεγονός 9 : Τα χωροκατακτητικά είδη αποτελούν διεθνές πρόβλημα

Το 2002, ορισμένα από τα μέρη που συμμετέχουν στη σύμβαση για τη βιολογική ποικιλότητα (CBD) του ΟΗΕ συμφώνησαν σε μια ολοκληρωμένη παγκόσμια προσέγγιση για την αντιμετώπιση των χωροκατακτητικών ειδών. Παρακίνησαν τις κυβερνήσεις να αυξήσουν την ευαισθητοποίηση, να συμπεριλάβουν τις κοινότητες και να συνεργαστούν με γειτονικές χώρες. Η αποτροπή της μετακίνησης διεθνούς εμβέλειας των χωροκατακτητικών ξένων ειδών και ο συντονισμός της έγκαιρης και αποτελεσματικής ανταπόκρισης στις εισβολές θα απαιτήσει σύμπραξη και συνεργασία μεταξύ κυβερνήσεων, οικονομικών τομέων, ΜΚΟ, οργανισμών διεθνών συνθηκών και του κοινού γενικότερα.

Ο ΟΗΕ έχει επιλέξει τα χωροκατακτητικά ξένα είδη ως θέμα για την ετήσια **Διεθνή Ημέρα Βιοποικιλότητας**, την 22α Μαΐου 2009.

NOBANIS

Το NOBANIS (**Δίκτυο Βόρειας Ευρώπης και Βαλτικής για τα χωροκατακτητικά ξένα είδη**) είναι μια περιφερειακή δικτυακή πύλη που παρέχει πληροφορίες σχετικά με τα ξένα είδη στη βόρεια και κεντρική Ευρώπη. Περιλαμβάνει 18 χώρες εταίρους εντός και εκτός ΕΕ, συνδέεται δε με περιφερειακά και παγκόσμια δίκτυα και έργα με αντικείμενο τα χωροκατακτητικά ξένα είδη.

<http://www.nobanis.org/>

Περισσότερες πληροφορίες:

Δικτυακός τόπος της ΕΕ:

http://ec.europa.eu/environment/nature/invasivealien/index_en.htm

Πεδίο δράσεων της ΕΕ:

http://ec.europa.eu/environment/nature/invasivealien/docs/2006_06_ias_scope_options.pdf

«Σήματα» του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Περιβάλλοντος:

<http://www.eea.europa.eu/pressroom/newsreleases/killer-slugs-and-other-aliens>

Βίντεο:

<http://www.tvlink.org/viewer.cfm?vidID=307>

Παγκόσμια βάση δεδομένων χωροκατακτητικών ειδών:

<http://www.issg.org/database/welcome/>